

У. Воробель

Львівський державний університет внутрішніх справ,
ст. викл. кафедри цивільно-правових дисциплін

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВА НА ВІДМОВУ ВІД АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

© Воробель У., 2016

Досліджено правову природу права на відмову від апеляційної скарги у цивільному судочинстві. На прикладах із судової практики проілюстровані помилки, пов'язані із неправильним трактуванням правової природи цього інституту. Зроблено висновок, що право на відмову від апеляційної скарги потрібно трактувати як відмову апелянта, що вже реалізував своє право апеляційного оскарження судового рішення, від права продовжувати апеляційний розгляд справи у суді, що загалом веде до вичерпання права на апеляційне оскарження судового рішення, що призводить до втрати можливості повторного його звернення до суду із апеляційною скаргою на те саме судове рішення та з тих самих підстав.

Ключові слова: апеляційна скарга; відмова від апеляційної скарги; правова природа; апелянт; цивільне судочинство.

У. Воробель

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА ПРАВА НА ОТКАЗ ОТ АПЕЛЛЯЦИОННОЙ ЖАЛОБЫ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ

Исследовано правовую природу права на отказ от апелляционной жалобы в гражданском судопроизводстве. На примерах из судебной практики проиллюстрированы ошибки, связанные с неверной трактовкой правовой природы этого института. Сделан вывод, что отказ от апелляционной жалобы следует трактовать как отказ апелянта от права продолжать апелляционное рассмотрение дела у суде, что в целом ведет к исчерпанию права на апелляционное обжалование судебного решения, которое приводит к потере возможности повторного обращения апелянта в суд с той же апелляционной жалобой, на то же самое судебное решение, из тех же оснований.

Ключевые слова: апелляционная жалоба; отказ от апелляционной жалобы; правовая природа; апелянт; гражданское судопроизводство.

U. Vorobel

LEGAL NATURE OF THE RIGHT TO REJECT APPEAL IN THE CIVIL PROCEDURE OF UKRAINE

The legal nature of the right to reject the appeal in civil proceedings has been researched. Covered by the scientific literature opinions on the legal nature of this discretionary right of the appellant has been analyzed; moreover the errors related to the incorrect interpretation of the legal nature of the institution have been illustrated using the examples of legal literature. It has been concluded that the right to reject the appeal should be interpreted as a waiver of appellant, who had already realized his or her right to appeal the court decision, from the right

to pursue appellate litigation, what generally leads to exhaustion of the right to appeal the judgment as one with the constitutional principles of administration of justice, which leads to loss of opportunity of the repeated application to the court with the same appeal to that same judgment and on the same grounds.

Key words: appeal; rejection of the appeal; legal nature; appellant; civil litigation.

Постановка проблеми. Однією із гарантованих Конституцією України засад здійснення судочинства є принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи (п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України). Зазначене конституційне положення законодавцем конкретизується у ст. 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), відповідно до якої, особи, які брали участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, але якщо суд вирішив питання про їхні права та обов’язки, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень у випадках та порядку, встановлених ЦПК України.

Для забезпечення реалізації зазначеного принципу законодавцем була запроваджена ціла система норм, що врегульовують процедуру перегляду судових рішень, та спрямовані на гарантування законності та обґрунтованості судових рішень. Однак законодавча регламентація процедури апеляційного перегляду судових рішень не тільки гарантує особі право на законне та обґрунтоване судове рішення, але й забезпечує їй можливість самій впливати на рух справи та визначати подальшу долю усього процесу, зокрема через передбачені можливості використання в апеляції таких диспозитивних прав, як відмова позивача від позову, укладення сторонами мирової угоди, відкликання апеляційної скарги та відмова апелянта від апеляційної скарги.

Аналіз дослідження проблеми. Особливості реалізації диспозитивних прав суб’єктами апеляційного провадження становили предмет наукових досліджень багатьох учених-процесуалістів. Зокрема, такі дослідження проводились на рівні навчальних посібників та підручників з цивільного процесуального права, або ж коментарів до Цивільного процесуального кодексу України такими науковцями, як: М. І. Балюк, В. В. Богатирь, А. І. Дрішлюк, С. О. Короед, В. М. Кравчук, а також Д. Д. Луспеник, З. В. Ромовська, І. Тертишніков, О. І. Угриновська, Ю. С. Червоний та ін. І лише окремі дослідники, зокрема О. В. Батрин та К. В. Гусаров, у своїх роботах приділили більшу увагу аналізу такого диспозитивного права апелянта, як відмова від апеляційної скарги. Та незважаючи на такий науковий інтерес з боку учених, чимало питань застосування у цивільному судочинстві інституту відмови апелянта від апеляційної скарги, залишилися або поза увагою науковців, або не до кінця врегульованими.

Мета роботи – комплексно проаналізувати правову природу права на відмову від апеляційної скарги, а також викласти власне бачення правової природи цього цивільно-процесуального інституту.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 4 ст. 300 ЦПК України, особа, яка подала апеляційну скаргу, має право протягом усього часу розгляду справи відмовитися від неї повністю або частково. Питання про прийняття відмови від апеляційної скарги і закриття у зв’язку з цим апеляційного провадження вирішується апеляційним судом, який розглядає справу у судовому засіданні. Повторне оскарження цього рішення чи ухвали з тих самих підстав не допускаються.

У науковій літературі щодо правової природи інституту відмови від апеляційної скарги висловлюються різні погляди. Так, К. В. Гусаров зазначає, що умовою відмови від апеляційної скарги повністю чи частково є *відмова особи від продовження процесу у суді апеляційної інстанції*, визнаючи в такий спосіб законність та обґрунтованість оскаржуваного рішення та *відмовляючись від свого права на апеляційне оскарження*. Одночасно особа відмовляється від своєї матеріально-правової заінтересованості на користь інших суб’єктів, які вважають рішення суду першої інстанції законним та обґрунтованим [1, с. 172–173].

На думку О. В. Батрин, відмова від апеляційної скарги є проявом *небажання особи*, що виражається у письмовій та (або) в усній формі, *реалізувати використане нею право апеляційного*

оскарження судового рішення у процесі апеляційного розгляду справи. З урахуванням цього, відмова від апеляційної скарги є *відмовою від реалізації вже використаного права на апеляційне оскарження*. Тому помилковим, на думку науковця, вважатимемо, що відмова від неї означає відмову від права апеляційного оскарження [2, с. 246–247].

Подібну точку зору підтримує і І. В. Кирилюк, яка, аналізуючи процесуальне значення відмови від апеляційної скарги в адміністративному судочинстві України, зазначає, що “...відмова від апеляційної скарги є *проявом небажання особи реалізувати використане нею право апеляційного оскарження судового рішення у процесі апеляційного розгляду справи*. Це право закріплене у законі як суб’єктивне право кожного з учасників судового розгляду, що реалізував право апеляційного оскарження” [3, с. 11].

Окрім того, на її думку, відмову від апеляційної скарги не можна ототожнювати з відмовою від подання апеляційної скарги. Право на звернення до суду як складової права на судовий захист гарантується ст. 55 Конституції України та пов’язується з переконанням особи про наявність порушень її прав, свобод або інтересів і бажанням звернутися до суду. Будь-яка попередня відмова від подання апеляційної скарги є нікчемною і не перешкоджає суб’єктам апеляційного оскарження звернутися з апеляційною скаргою до суду [3, с. 7].

Видається, що якщо з твердженням науковців про те, що відмову від апеляційної скарги не можна ототожнювати з відмовою від подання апеляційної скарги, ще можна погодитись (правда, на наше переконання, у контексті ст. 3 ЦПК України доцільніше говорити, що відмову від апеляційної скарги не можна ототожнювати з *відмовою від права на звернення до суду із апеляційною скаргою*), то інше їхнє твердження про те, що відмова від апеляційної скарги є *відмовою від реалізації вже використаного права на апеляційне оскарження судового рішення у процесі апеляційного розгляду справи*, видається вкрай дивним. Адже виходить так, що ми, подавши апеляційну скаргу, скажімо, на рішення суду, реалізували (використали, застосували) закріплене у законодавстві право на апеляційне оскарження, а в процесі апеляційного провадження, подаючи заяву про відмову від апеляційної скарги, відмовляємось від реалізації цього права. Тоді постає риторичне запитання: а від чого ми відмовляємось, як можна відмовитись реалізувати (здійснити, застосувати, використати) те, що і так вже було реалізоване (здійснене, застосоване, використане)?

Вочевидь, якщо говорити про правову природу відмови апелянта від апеляційної скарги, то треба говорити про дві складові: про відмову від продовження апеляційного провадження (адже така відмова веде до припинення процесу розгляду апеляційної скарги у суді), а також про вичерпання самого *права на апеляційний розгляд справи* (адже повторне оскарження особою судового рішення з тих самих підстав не допускається). Отже, відмова від апеляційної скарги полягає у тому, що апелянт, реалізувавши (використавши, застосувавши, здійснивши) своє право апеляційного оскарження судового рішення, своїми діями (вільним волевиявленням) відмовляється від права продовжувати апеляційний розгляд справи у суді, чим вичерпує (погашає) своє право на апеляційне оскарження судового рішення, що призводить до втрати можливості повторного його звернення до суду із тією самою апеляційною скаргою, на те саме судове рішення та з тих самих підстав.

На жаль, як показує судова практика, суди часто не завжди чітко визначають правову природу цього інституту та пов’язані із цим особливості його застосування, що призводить до підміни цивільно-процесуальних інститутів і, як наслідок, до грубих порушень права апелянта на справедливий судовий розгляд.

Так, наприклад, під час розгляду Апеляційним судом Львівської області апеляційної скарги на рішення Шевченківського районного суду м. Львова від 2 листопада 2015 року у справі за позовом про визнання договору купівлі-продажу гаража дійсним, від апелянта надійшла *заява про повернення апеляційної скарги*, проте, оскільки справа призначена до розгляду, то суд зробив висновок, що її потрібно трактувати, як фактичну відмову від апеляційної скарги, у зв’язку з чим постановив ухвалу про закриття апеляційного провадження [4].

Або, наприклад, до початку розгляду справи по суті в Апеляційному суді Закарпатської області апеляційної скарги на рішення Виноградівського районного суду Закарпатської області від 03 грудня 2015 року по цивільній справі за позовом про стягнення аліментів, від апелянта надійшла

заява про залишення його апеляційної скарги без розгляду, яку суд розцінив, як відмову від апеляційної скарги, застосувавши відповіді правові наслідки [5].

Апеляційний суд м. Києва заяву про відкликання апеляційної скарги на заочне рішення Печерського районного суду м. Києва від 12 січня 2016 року у цивільній справі за позовом про визнання незаконними дії нотаріуса та про скасування нотаріальної дії, також прирівняв до заяви про відмову від апеляційної скарги та закриття провадження у справі [6].

Апеляційний суд Івано-Франківської області взагалі заяву про відмову від апеляційної скарги розглянув у ракурсі вирішення питання про відвід судді, а не про розпорядження апелянтом своїм диспозитивним правом. Так, Апеляційний суд Івано-Франківської області, розглянувши справу за позовом про визнання права користування житлом, зобов'язання усунути перешкоди та стягнення моральної шкоди за апеляційною скаргою на ухвалу Івано-Франківського міського суду від 24 грудня 2015 року про повернення позовної заяви, відмовив апелянту у задоволенні заяви про відмову від апеляційної скарги, оскільки встановив, що підстав вважати суддю Васильковського В. М. упередженим під час вчинення процесуальних дій у справі немає, а саме цим апелянт мотивував свою заяву про відому від апеляційної скарги [7].

Як бачимо, в усіх цих випадках суди допустили одну й ту саму помилку: підміну інших цивільно-процесуальних інститутів інститутом відмови від апеляційної скарги, хоча не мали на це права. На що, зокрема, у своїх рішеннях звертає увагу і Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ (надалі – ВССУ).

Так, ВССУ, розглянувши у судовому засіданні справу за позовом ПАТ “Банк “Український капітал” про стягнення заборгованості за кредитним договором та звернення стягнення на предмет іпотеки, за касаційною скаргою представника відповідача на ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 24 березня 2016 року встановив, що представник відповідача, не погодившись із заочним рішенням Подільського районного суду м. Києва від 21 листопада 2013 року, подав апеляційну скаргу. 23 березня 2016 року представник звернувся до апеляційного суду із заявами про відкликання апеляційної скарги. Однак Апеляційний суд м. Києва розцінив їх як відмову від апеляційної скарги, у зв'язку з чим постановив ухвалу про закриття апеляційного провадження.

ВССУ з такими діями апеляційного суду не погодився, зазначивши, що ЦПК України розмежовує поняття “відкликання апеляційної скарги” та “відмова від апеляційної скарги”, і тому наслідки вказаних процесуальних дій є різними. Оскільки під час розгляду касаційної скарги було встановлено, що заяву про відмову від апеляційної скарги представник відповідача не подавав, а заяви, подані представником апелянта про відкликання апеляційної скарги, залишились не розглянуті, ВССУ постановив апеляційну скаргу задовольнити, ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 24 березня 2016 року скасувати, а справу передати до суду апеляційної інстанції для розгляду заяви про відкликання апеляційної скарги [8].

Варто зазначити, що Верховний Суд України (далі – ВСУ) свого часу теж наголосив на недопустимість підміни інститутів, вказавши, зокрема, що заява про відкликання скарги, яка надійшла після початку розгляду справи, не може бути підставою для закриття апеляційного провадження, якщо особа не подала заяви про відмову від скарги (п. 12 Постанови Пленуму ВСУ “Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку” № 12 від 24 жовтня 2008 року) [9, с. 11].

Висновки. Отже, право на відмову від апеляційної скарги потрібно трактувати як відмову апелянта, що вже реалізував своє право апеляційного оскарження судового рішення, від права продовжувати апеляційний розгляд справи у суді, що загалом веде до вичерпання (погашення) права на апеляційне оскарження судового рішення, як однієї із конституційних засад здійснення судочинства, що призводить до втрати можливості повторного його звернення до суду із тією самою апеляційною скаргою, на те саме судове рішення та з тих самих підстав.

1. Гусаров К. В. *Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку* : моногр. / К. В. Гусаров. – Х. : Право, 2010. – 352 с. 2. Батрин О. В. *Відкликання апеляційної скарги та*

відмова від неї у цивільному процесі України / О. В. Батрин // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2 (61). – С. 240–247. 3. Кирилюк І. В. Процесуальне значення відкликання апеляційної скарги та відмови від неї в адміністративному судочинстві України / І. В. Кирилюк // Судова апеляція. – 2015. – № 4 (41). – С. 6–12. 4. Ухвала Апеляційного суду Львівської області від 23.06.2016 року у справі № 466/4270/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58697271>. 5. Ухвала Апеляційного суду Закарпатської області від 02.02.2016 року у справі № 299/3300/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55555486>. 6. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 05.10.2016 року у справі № 757/7932/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62052742>. 7. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 01.03.2016 року у справі № 344/17249/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56239601>. 8. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20.07.2016 року у справі № 758/10416/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59141891>. 9. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24 жовтня 2008 року // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 11 (99). – С. 7–14.

REFERENCES

1. Gusarov K. V. *Perehliad sudovykh rishen' v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadkakh* [Appeal and Cassation Review of Court Decisions], Kharkiv, Pravo Publ, 2010, 352 p [in Ukrainian]. 2. Batryn O. V. *Vidklykannia apeliatsiinoi skarhy ta vidmova vid nei v tsyvilnomu protsesi Ukrainy* [Withdrawal of Appeal and Its Abandonment in the Civil Proceeding of Ukraine], Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav, 2013, no. 2 (61), pp. 240–247 [in Ukrainian]. 3. Kyrylyuk I. *Protsesual'ne znachennia vidklykannia apeliatsiinoi skarhy ta vidmovy vid nei v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy* [Procedural significance of withdrawal of appeal and rejection of appeal in administrative proceedings], Sudova apeliatsiia, 2015, no. 4 (41), pp. 6–12 [in Ukrainian]. 4. *Ukhvala Apeliatsijnoho sudu L'vivs'koi oblasti vid 23 chervnia 2016 roku u spravi No 466/4270/15* [Decision of the Court of Appeal of the Lviv Region of June 23, 2016 in Case No 466/4270/15]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58697271> [in Ukrainian]. 5. *Ukhvala Apeliatsijnoho sudu Zakarpats'koi oblasti vid 02 liutoho 2016 roku u spravi No 299/3300/15-ts* [Decision of the Court of Appeal of the Zakarpattia Region of February 02, 2016 in Case No 299/3300/15-c]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review55555486> [in Ukrainian]. 6. *Ukhvala Apeliatsijnoho sudu mista Kyieva vid 05 zhovtnia 2016 roku u spravi No 757/7932/15-ts* [Decision of the Court of Appeal of the Kyiv city of October 05, 2016 in Case No 757/7932/15-c]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62052742> [in Ukrainian]. 7. *Ukhvala Apeliatsijnoho sudu Ivano-Frankivs'koi oblasti vid 01.03.2016 roku u spravi No 344/17249/15-ts* [Decision of the Court of Appeal of the Ivano-Frankivsk Region of March 01, 2016 in Case No 344/17249/15-c]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56239601> [in Ukrainian]. 8. *Ukhvala Vyschoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozhliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 20 lypnia 2016 r. u spravi No 758/10416/13-ts* [Resolution of the Higher Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases of July 20, 2016 in Case No. 758/10416/13-c]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59141891> [in Ukrainian]. 9. *Pro sudovu praktyku rozhliadu tsyvilnykh sprav v apeliatsiinomu poriadku: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy No 12 vid 24 zhovtnia 2008 roku* [On Judicial Practice of Civil Appellate Proceedings: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 12 of October 24, 2008], Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy, 2008, no. 11 (99), pp. 7–14 [in Ukrainian].